

“तडीला न्याच !”

ना तुझसे गिला कोई हमको
ना कोई शिकायत दुनियासे ।
दो चार कदम जब मंझिल थी
किस्मतने ठोकर खायी है ॥

लता आणि तलत यांच्या मधुर आवाजात गायल्या गेलेल्या द्वंद्वगीतातल्या या कडव्यातले भाव किती उत्कटतेने व्यक्त झाले आहेत. (तेव्हा सिनेमाच्या गाण्यांतसुद्धा उत्तम काव्यगुण असायचे) तुझ्याबद्दल माझी काहीच तक्रार नाही आणि या निर्घृण जगाबद्दलसुद्धा नाही. माझं ध्येय अगदी दोन-चार पावलांत गाठण्याइतकं जवळ असताना माझ्या नशिबानेच ठोकर खाल्ली, त्याला काय करणार ?

पण नशिबाला दोष देण्याचीच सवय लागली, तर हातून काहीच घडणार नाही. असं होऊ नये म्हणून भगवद्गीतेत स्पष्ट सांगितलं आहे, की फक्त एक भाग दैवाचा आहे; उरलेले चार भाग पौरुष प्रयत्नांचे आहेत. हे प्रयत्न तड गाठेपर्यंत कमी पडता कामा नयेत.

असं झालं, तरच यश आवाक्यात येतं. आपल्या प्रयत्नांत आपण कमी पडतो आहोत का, हे तपासून पाहिल्याखेरीज दैवाला दोष देण्यात काय अर्थ आहे ? मुळात आपण आरंभशूरच जास्त असतो. नव्या वर्षाचे काही संकल्प पहिले काही दिवस उत्साहात पार पाडले जातात. मग कुत्र्याचं शेपूट नळीतून काढल्याबरोबर परत वाकडं होतं, तसंच आपलं असतं. त्याला कारण आपण आपल्या सवयीचे गुलाम होऊन जातो हेच आहे. मग त्या निग्रहाने मोडता येतात आणि हव्या असलेल्या नव्या लावून घेता येतात ही बाब आपल्या लक्षात येत नाही.

मानसिक सरावामध्ये तड लावण्याला फार महत्त्व दिलं जातं. एकाग्रता आणि आत्मविश्वास ही घटना पूर्ण होऊन गेल्यानंतरसुद्धा काही काळ टिकवून धरता आली पाहिजेत. सततच्या प्रयत्नांनी ही सवय लावून घ्यायला हवी. हे साधलं नाही, तर हातात आलेलं यश निसटून जातं आणि आतापर्यंत केलेले सारे कष्ट वाया जातात. आपलं अवधान, आपल्या ज्ञान आणि कौशल्य यांच्या प्रकटनावर फक्त शेवटपर्यंतच नाही, तर त्यानंतरही आणखी काही वेळपर्यंत टिकवलं गेलं पाहिजे.

ध्येय टप्प्यात आल्यावर तर हे अनुसंधान राखणं फारच आवश्यक असतं. तो सावधपणा, ती सजगता अंगात मुरवावी लागते. दैवावर विश्वास आपल्याला फक्त २० टक्के गुण देणार आहे. ते विरुद्ध असतानासुद्धा पौरुष प्रयत्न आपल्याला ८० टक्क्यांपर्यंत नेऊ शकतो; मग नशिबाला बोल लावत बसण्याची पाळी येणार नाही.

“जो है जागते जागति उनकी किस्मत !”

- भीष्मराज बाम
('मना सज्जना' या पुस्तकातून)